

FG Toen Manja en ik in 1993 onze eerste grote Etty Hillesum activiteit begonnen, was dat niet onze eerste kennismaking met Etty. Ikzelf had in april 1959 haar twee brieven uit Westerbork gelezen in het literaire tijdschrift Maatstaf.

MP In 1970 bracht ik met mijn vader een bezoek aan het kamp-terrein in Drente. Hij was daar gevangene geweest tussen 1941 en tot zijn vlucht in september 43.

Hij vertelde mij over de twee Brieven van Etty Hillesum en zei dat die brieven een unieke beschrijving waren van wat daar was gebeurd tussen 1940 en 1945.

Dat was het begin van mijn werk om een herinneringscentrum van de grond te krijgen. Pas in 1983 lukte dat.

Frits en ik ontmoetten elkaar op 8 mei 1986. Die twee Brieven en de verzamelde dagboeken waren begin 86 uitgebracht.

En het herinneringscentrum in Drente begon net een beetje bekend te worden. Al wandelend waren dus Westerbork en Etty steeds bij ons.

FG Manja kwam begin juli 1986 de eerste keer in Deventer op bezoek. Wij bezochten natuurlijk ook meteen het Etty Hillesum Monument langs de IJssel.

Dat monument, van Arno Kramer, was op 3 mei 1985 onthuld.

MP Weer een jaar later, tijdens de Open Monumenten Dag, kreeg ik een “Beknopte Geschiedenis van Deventer” in handen, waar het woord “Joden” welgeteld 1 keer in voor kwam.

Dat inspireerde mij tot het schrijven van een “Wandeling door Joods Deventer”.

Dat was het begin van wat nu “De Joodse Wandeling” heet.

FG In mei 1993 belde Manja’s vader vanuit Düsseldorf ons op met de vraag of we nog aandacht zouden besteden aan de 50ste sterfdag van Etty, op 30 november.

We hadden geen plannen, maar toen nog geen maand later een ons nog onbekende Pater Loosen ons belde met dezelfde vraag, konden we er niet meer onderuit.

MP We regelden wat vrienden en hadden binnen een paar weken een programma rond van een week met als thema: “Zeven dagen aandacht voor Joodse cultuur”. Gemiddeld werd elke bijeenkomst door 100 tot 200 mensen bijgewoond.

Mijn vader was een van de sprekers.

Na die week leek het er op dat Etty Hillesum wilde dat we door zouden gaan.

FG In het najaar van 1994 vroeg het Deventer College van burgemeester en wethouders aan de inwoners van Deventer om ideeën aan te leveren voor de bevrijdingsdag van 1995.

MP Welnu, een idee hadden we zeker.

Wij schreven een brief.

Daarin stelden wij voor om het pand aan de Roggestraat te bestemmen tot een herinnerings- en bezinningsplek met aandacht voor de geschiedenis van de Deventer Joden, inclusief die van de familie Hillesum en van Etty Hillesum zelf.

Het pand was de eerste synagoge van Deventer, en was leeggekomen door de verhuizing van het Filmhuis.

We wilden geen nostalgie, maar waarschuwen tegen wat er kan gebeuren als je niet waakzaam bent voor allerlei vormen van hedendaags racisme, antisemitisme en vreemdelingenhaat.

FG Burgemeester en wethouders omarmden ons plan en boden hulp aan. Probleem was dat het pand door het Filmhuis al was verkocht aan een projectontwikkelaar.

Manja kon deze man uiteindelijk overhalen het pand voor een half jaar te verhuren aan een nog op te richten Stichting.

MP op 30 november 1995 werd de eerste donateursbijeenkomst gehouden op het Vogeleiland en werd het voorlopige bestuur gepresenteerd.

Er waren daar twee bijzondere sprekers uitgenodigd: De eerste was Dirk Mulder, directeur van het Herinneringscentrum kamp Westerbork, de tweede was Rabbijn Edward van Voolen, conservator van het Joods Historisch Museum in Amsterdam.

Beiden brachten kritische maar ook zeer constructieve gedachten naar voren. Zo zei Edward van Voolen o.a. dat we van Etty kunnen leren hoe om te gaan met verschillen en diversiteit.

FG Daarna kon het echte werk beginnen..

Bekenden uit onze kennissenkring en anderen, in totaal 8 personen, kwamen bij ons thuis in de Papestraat en daar werden de eerste stappen uitgestippeld.

Ook werd een raad van advies aangetrokken, waarin o.a. de schrijfster Andreas Burnier zitting had.

MP Omdat er een huurovereenkomst was voor een half jaar, kon

de “renovatie” van het gebouw maar ten dele worden uitgevoerd. Twee dichtgemetselde ramen aan de straatkant werden opengebroken.

De muren, die met donkerbruine stof waren bekleed, werden schoongemaakt, en Johan Meijerink, een bevriende kunstenaar uit Deventer, schreef op de plek waar voorheen het filmdoek was onze favoriete tekst van Etty Hillesum over de omstandigheden. De Haagse kunstenaar Ralph Prins, zelf één van de laatste inwoners van Westerbork, was bereid zijn reusachtige Amnesty-affiches tentoon te stellen. De Etty Hillesum Stichting leende ons een tentoonstelling over Etty Hillesum. Ralph Prins schonk ons ook het portret dat hij van Etty had gemaakt.

FG Na een paar weken breken, schilderen, telefoneren, en organiseren werd op 5 mei 1996 plechtig het Etty Hillesum Centrum geopend door wethouder Rita Bos.

Op het moment dat zij een kaars aanstak als openingsgebaar brak voor het eerst de zon door het opengebroken raam.

MP De belangstelling was overweldigend. Uit heel Nederland. Christine van Nooten, vriendin van de familie Hillesum en Betty Cordes-Deeg, jeugdvriendinnetje van Etty, zaten prominent in de zaal. Royale giften o.a van Auping, de gemeente Deventer en mijn vader, waarborgden de eerste maanden van het nieuwe Centrum. ‘s Avonds gaf de zangeres Shura Lipowsky, begeleid door Moniek Landsdorf, een indrukwekkend concert met Jiddische en Ladino liederen. De geest van Etty was daar voelbaar.

FG Daarna hield het niet op, er waren tentoonstellingen, vaak met buitenlandse kunstenaars, concerten, theater en lezingen. De Joodse wandeling werd nu officieel uitgegeven door de VVV. We waren soms ook redelijk activistisch...

Nog geen jaar later kocht de NV Bergkwartier het gebouw Roggestraat 3 en 5 van de projectontwikkelaar, want het EHC bleek een blijvertje.

In 1998 volgde een grondige renovatie annex verbouwing. Alle muren werden schoon gemaakt, alle ramen kwamen open, een balkon werd aangelegd en de vloer geëgaliseerd.

MP De rest is geschiedenis.

Er zijn ontwikkelingen in gang gezet, educatieve tentoonstellingen gemaakt door vredeseducatie, er waren veranderingen, grote zorgen, verschil van opvattingen...want ook een Etty Hillesum

Centrum is een levend organisme.

Uit die eerste periode zouden we heel veel namen kunnen noemen: Siemy, Rommy, Johan, Eva, Koen, Akke, Adam, Henriette,... tientallen. Zij blijven in onze gedachten.

FG Geleidelijk aan hebben wij ons teruggetrokken uit besturen en commissies. We verlenen nog graag hand- en spandiensten. En we blijven ook kritisch.

Maar vandaag zijn we trots op wat er nu staat en op wat er gebeurt. Veel meer dan we ooit hadden durven dromen.

MP In de Joodse traditie (en ook in Etty’s dagboeken) gaat het vaak over het beter maken van de wereld, Tikun Olam. Dat is een hele klus, maar zoals een oude spreuk luidt:

FG

“HET IS NIET JOUW

VERANTWOORDELIJKHEID HET

WERK TE VOLTOOIEN, MAAR JE

MAG JE ER OOK NIET AAN

ONTTREKKEN”.

Roggestraat 3

7411 EP Deventer

0570-641 003

www.ettyhillesumcentrum.nl

Volg ons

